

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارائه : دکتر مهدی رحیم ملک

گیاهان دارویی پرکاربرد در پزشکی و صنایع

اندام دارویی مورد استفاده گیاهان زیر برگها هستند :

● بادرنجبویه

● نعناع

● مریم گلی دارویی

● سنا

● رزماری

● چای

● آویشن

● زرین گیاه

بادرنجویه : *L. officinalis*

- وارنگ بو، ملیس از خانواده نعناع
- موارد استعمال : به عنوان دارویی تبخال (
- استفاده دارویی می شود و در برطرف
- سرماخوردگی و فشارخون مصرف سنتی د
- طبع : گرم و خشک
- اشکال مورد استفاده : بصورت دمنوش خشک شده
- بصورت عرق ، بصورت فرآوری شده (ق

نعناع : *Mentha spicata*

نعناع از خانواده نعناع

موارد استعمال : به عنوان ضد نفخ ، تسهیل کننده هضم غذا و ضد درد دستگاه گوارش استفاده میشود و در تهیه فرآورده های بهداشتی و غذایی نیز اهمیت دارد . به عنوان ضد احتقاق بینی و سردرد و ضد عفونی کننده استفاده دارویی می شود .

طبع : گرم و خشک

اشکال مورد استفاده : دمنوش از

مریم گلی دارویی : *Salvia officinalis*L

- مریم گلی ، مریم گلی دارویی ،
مریم گلی باغی ، مریمی ،
سالوی

- موارد استعمال: به عنوان

ضد التهاب ضد عرق و ضد

باکتری استفاده می شود ، و

در التهابات دهان و گلو به

صورت غرغره و دهانشویه

کاربرد دارویی دارد و

درکاهش قند خون هم بصورت

به لیمو
Lippia
verbenaceae

خواص:

آرام بخش و کاهنده استرس، محرک معده، بهبود دهنده گوارش، ضد اسپاسم و مقوی معده.

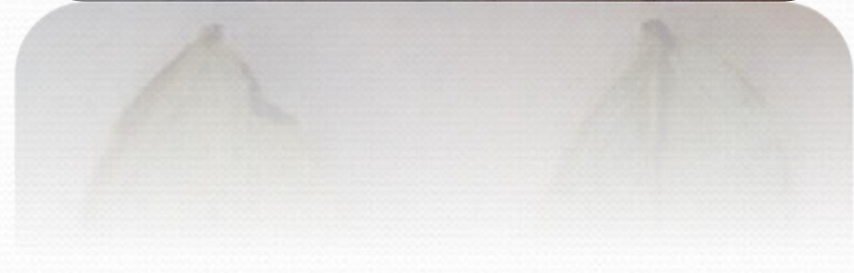
طبع: سرد و تر

نحوه مصرف: دم کرده

سنا : *Cassia angustifolia* VAHL

- سنا ، سنای مکی ، سنای تینه ولی ، سنای عربی از خانواده ارغوان
- موارد استعمال : ملین و مسهل است و به منظور رفع یبوست استفاده درمانی می شود .
- طبع : گرم
- اشکال مورد مصرف : قرص ، دمنوش ، شربت ، پودر ،

رز ماری : *Rosmarinus officinalis* L

- رزماری ، رومان ، الکیل
کوهی از خانواده نعنائیان
- موارد استعمال : خوراکی
رفع اضطراب ، سردرد ، نفخ
، درمان بی اشتهایی ، و
موضعی مسکن دردهای عضلانی و
بیماری های رماتیسمی و
بعلت عطر و طعم مناسب در
آرایشی و بهداشتی ،
جلوگیری از ریزش مو ، حاوی
ویتامین E ، ضد سرطان

• طبع : گرم

انواع چای (کاملیا سینسیس) *Thea sinensis L.*

- چای سبز
- چای سیاه
- چای سفید
- اولونگ Oolong

- **1) چای سبز :** شامل قطعات کوچک پیچ خورده یا ریز سبز رنگ دارای مزه ای تلخ و قابض (چای بدون و تخمیر)
- **2) چای سیاه :** شامل قطعات ریز بعضاً بصورت لوله ای به رنگ قهوه ای تا سیاه معطر با مزه ای تلخ و قابض (چای تخمیر شده)

- **3) چای سفید :** شکوفه های سفید ونقره ای گیاه چای که دمنوش آن رنگ متمایل به زرد دارد. سرشار از آنتی اکسیدان است و می تواند از خطر حمله قلبی و سرطان جلوگیری کند.

- **4) اولونگ Oolong :** چای نیمه تخمیر شده است - به کاهش کلسترول کمک می کند - لاغر کننده و افزایش دهنده سیستم ایمنی بدن

- موارد استعمال : از چای بیشتر به عنوان یک نوشیدنی محرک استفاده می شود و دارای اثر مدرو قابض است .
طبع : گرم

اشکال مورد استفاده : بصورت دمنوش های گرم و سرد - تی بگ (چای کیسه ای)

اندام مورد استفاده گیاهان زیر گلها هستند :

- پنیرک
- بابونه
- همیشه بهار
- چای مکه
- اسطوخودوس
- رازک
- مخلصه
- بومادران
- گل گاوزبان

پنیرک : *Malva sylvestris*L

- پنیرک ، پنیرک قرمز ، خبازی از خانواده پنیرک
- موارد استعمال : ضد سرفه ، شستشو دهنده و نرم کننده پوست ، در مصرف سنتی باعث بهبود زخم ها می شود .
طبع : سرد
- اشکال مورد استفاده : بصورت دمنوش - بخور - ماسک

گل گاوزبان
Echium amoenum
boraginaceae

خواص:

گاو زبان و برگ های تصفیه کننده خون است (۲) آرام کننده اعصاب است (۳) عرق آور است (۴) ادرار آور است (۵) کلیه ها را تقویت می کند (۶) سرماخوردگی را برطرف می کند (۷) برای از بین بردن سرفه از دم کرده گل گاو زبان استفاده کنید .

طبع: گرم و خشک

نحوه مصرف: دم کرده

بابونه : *Matricaria chamomilla*

- بابونه ، بابونه شیرازی ، بابونه اروپایی از خانواده کاسنی
- موارد استعمال : در بیماری های گوارشی و پوستی به عنوان ضد التهاب ، ضد اسپاسم ، ضدباکتری ، ضد قارچ و مقوی
- طبع : گرم و خشک
- اشکال مورد استفاده : قطره - تی بگ - عرق - دمنوش - روغن

همیشه بهار : *Calendula officinalis*L

همیشه بهار از خانواده کاسنی

- موارد استعمال : در زخمهای سطحی و مخاطی بدن استفاده میشود و در درمان زخم معده مصرف سنتی دارد.
- طبع : سرد
- اشکال مورد استفاده : روغن - پماد - عرق

چای مکه : *Hibiscus sabdariffa* L

- چای مکه از خانواده ختمی
- موارد استعمال : در سرماخوردگی ، اشتها آور ، مدر ، ملین ، پایین آورنده فشارخون
- طبع : سرد
- اشکال مورد استفاده : دمنوش ، تی بگ ، قرص

اسطوخودوس :

- اسطوخودوس از خانواده نعنائیان
- موارد استعمال : داروی آرام بخش و ضد درد گوارشی و موضعی استفاده میشود ، ضد نفخ و صفرا آوراست ، ضد لک ، در صنایع آرایشی ها و عطر و ادکلن سازی مصارف زیادی دارد .
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : دمنوش ، عرق ، روغن ، قرص ، کرم ، لوسیون

رازک : *Humus lupulus*

- رازک از خانواده شاهدانه و فقط گل آذین ماده استفاده می شود .
- موارد استعمال : آرامبخش ، خواب آور ، مسکن سردردهای عصبی و دردهای مفاصل ، همچنین اشتها آور استعمال است و استفاده دارویی دارد و در صنایع تهیه نوشابه کاربرد دارد .
- طبع : سرد
- اشکال مورد استفاده : دمنوش ، شامپو ، آب جو

اندام دارویی مورد استفاده گیاهان زیر دانه ها هستند :

- کتان
- شنبلیله
- جوز
- اسفرزه
- سورنجان

کتان : *Linum usitatissimum*L

- کتان - بزرک ، کتان معمولی ، تخم کتان از خانواده کتان
- موارد استعمال : ملین ، ضد التهاب گوارشی ، ضد التهاب جلدی ، در صنایع تهیه الیاف و روغن
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : دانه ها - روغن

سیاه دانه *Nigella sativa*

سیاه دانه سرشار از ترکیباتی مانند زینک، کلسیم، فسفر، پتاسیم، سلنیوم و همچنین ویتامین های می باشد. تمام این ترکیبات مفید و قوی باعث شده اند تا سیاه دانه E و C و B1، B2، B3، B9 ضدویروس، هضم کننده، تقویت کننده ی سیستم ایمنی بدن، ضدالتهاب و ضدقارچ باشد.

سیاه دانه خواص ضدویروسی و ضدباکتریایی دارد؛ بنابراین می تواند از بیماری های مربوط به سرما مانند سرماخوردگی، برونشیت، آنفلوانزا و غیره پیشگیری کند. این دانه های ریز باعث تقویت سیستم ایمنی بدن می شوند و سرماخوردگی را از شما دور می سازند.

طبع: گرم و خشک

نحوه مصرف: به صورت پودر یا مخلوط با سایر محصولات غذایی

زیره
Bunium
umbelliferae

ضد نفخ، بهبود دهنده سیستم گوارش، لاغری

طبع: گرم و خشک

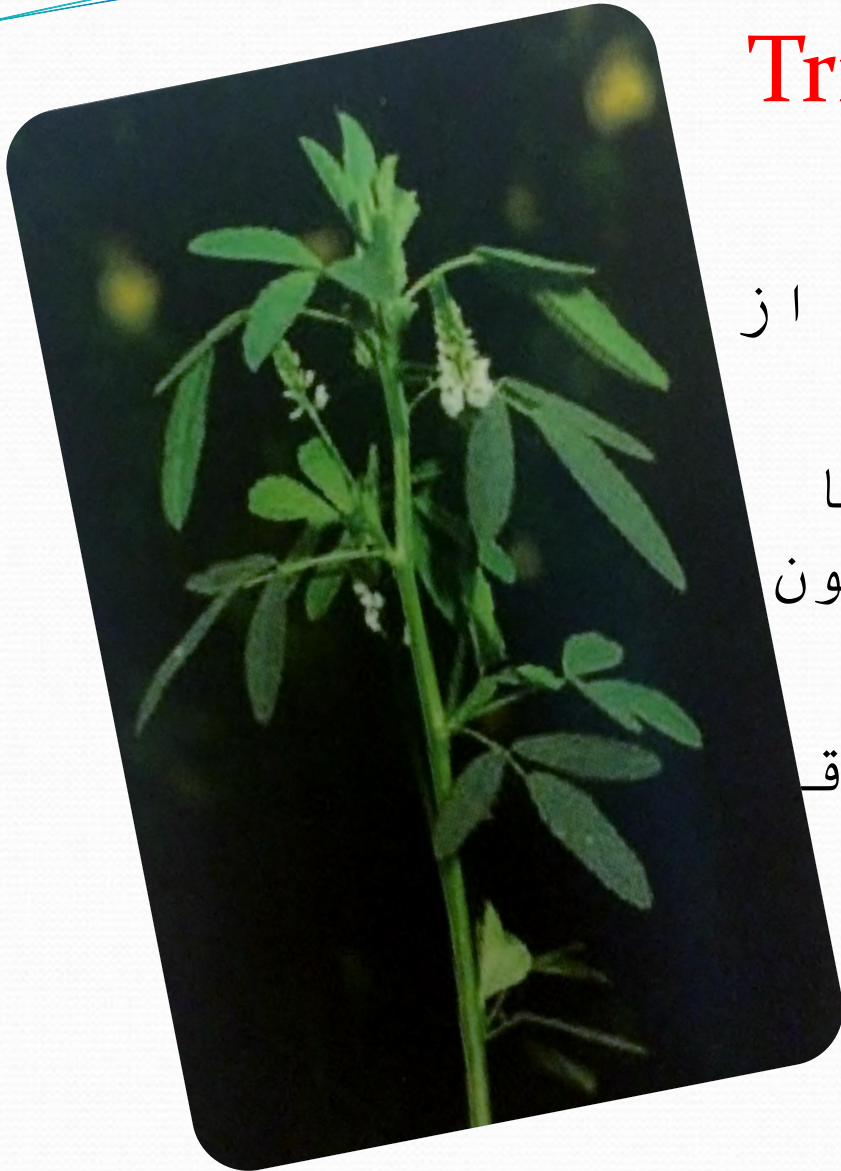
شنبلیله : *Trigonella foenum-graecum*

- شنبلیله ، تخم شنبلیله ، شنبلیله از خانواده نخود

- موارد استعمال : تقویت کننده - اشتها آور و خلط آور - پایین آورنده قندخون

- طبع : گرم

- اشکال مورد استفاد - قاشق عرق

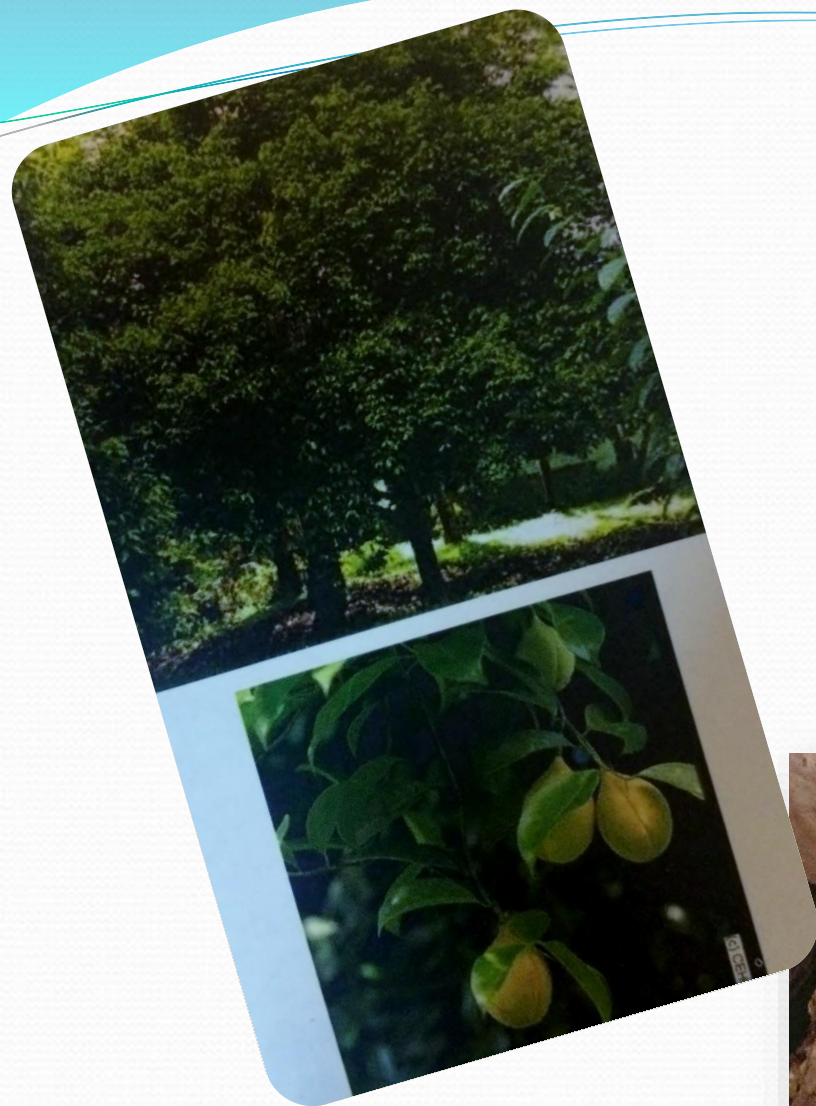
جوز : *Myristica fragrans*

- جوز - جوز بویا - جوز هندي از خانواده میریستیکاسه

- موارد استعمال : مصرف زیاد سمی و مخدر است در مقادیر کم هضم کننده و ضد روماتیسم بیشتر به عنوان چاشنی معطر در غذا استفاده می شود.

- طبع : گرم

- اشکال مورد استفاده :
- پودر جوز

اسفرزه : *Plantago ovata*

- اسفرزه ، اسفرزه هندی ، بارهنگ تخم مرغی از خانواده بارهنگ
- موارد استعمال : ضد سرفه ، ملین ، و ضد التهاب گوارشی و پوستی
- طبع : سرد
- اشکال مورد استفاده : دانه - ساشه

سورنجان . *Colchicum autumnale* L

- سورنجان ، سولنجان ، گل حسرت از خانواده سوسنیان
- موارد استعمال : از دانه های آن برای درمان نقرس حاد استفاده می شود. سمی است و باید در مصرف آن احتیاط کرد کلشیسین را به عنوان ماده ضد سرطان می شناسند از کلشیسین برای پرورش گیاهان استفاده می شود. امروزه کلشیسین را بصورت صنعتی از دانه های سورنجان استخراج میکنند.

اندام دارويي و مورد استفاده
گياهان زير پوستها هستند :

• دارچين

• بلوط

دارچین : *Cinnamomum zeylanicum*

- دارچین از خانواده برگ بو
- موارد استعمال : اشتها آور ، ضد نفخ ، ضد اسپاسم ، ضد التهابات مفصلي و به عنوان معطرکننده در فرآورده هاي غذايي استفاده مي شود.
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : دمنوش ، تي بگ ، قطره ، عرق ، به عنوان ادويه

بلوط : *Quercus ruburL*

بلوط از خانواده Fagaceae

- موارد استعمال : ضد اسهال ، دهان شویه ، در درمان التهابات دهان و گلو و بصورت جلدي نیز مصرف دارد بلوط پاد زهر خوبي براي مسموميت هاي ناشي از آلکالويدها و فلزات است .
- اشكال مورد استفاده : پوست بلوط ، به عنوان قابض

اندام دارویی و مورد استفاده گیاهان زیر ریشه ها هستند :

- شیرین بیان
- سنبل الطیب
- ختمی
- جین سینگ

شیرین بیان : *Vicia glabra*

- شیرین بیان ، رگلیس از خانواده نخود
- موارد استعمال : خلط آور و ضد التهاب گوارشی و پوستی
استفاده درمانی دارد . همچنین به عنوان شیرین کننده صنایع غذایی مورد توجه است .
- طبع : گرم و خشک
- اشکال مورد استفاده : عرق - شیره شیرین بیان - قرص -
دمنوش - ریشه - دمنوش

سنبل الطيب : Valeriana officinalisL

- سنبل الطيب ، علف گربه ، والرین از خانواده سنبل الطيب
- موارد استعمال : آرامبخش ، خواب آور - ضد اسپاسم و برای مشکلات عصبي و فشار عصبي استفاده می شود .
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : عصاره - دمنوش - عرق - قرص

ختمي *Althaea officinalis* L

- ختمي ، خطمي از خانواده پنیرک
- موارد استعمال : نرم کننده سینه ، ضد التهاب ، مخاط دهان و گوارش ، برگهای تازه له شده برای بهبود نیش حشرات روی پوست مصرف می شود .
- طبع : سرد و تر
- اشکال مورد استفاده : عرق - ش

جیسینگ : panax ginseng

- جین سنگ ، جین سینگ ، چوب چینی از خانواده عشقه
- موارد استعمال : برای تقویت عمومی بدن و افزایش حافظه
- استفاده می شود .
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : تونیک ، پودر ، دمنوش ، قرص و کپسول و ...

اندام دارویی و مورد استفاده گیاهان زیر
ریزومها و پیازها هستند :

- زردچوبه
- زنجبیل
- عنصل

زردچوبه : *Curcuma domestica*

- زردچوبه ، زرچوبه از خانواده زنجفیل
- موارد استعمال : صفرا آور ، ضد نفخ ، ضد التهاب مفاصل و کوفتگی و به عنوان ادویه معطر استفاده می شود.
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : پودر - قرص - صابون - ادویه

زنجبیل : *Zingiber officinale*

- زنجبیل ، زنجفیل از خانواده زنجبیل
- موارد استعمال : تسهیل کننده عمل گوارش - بادشکن و ضد آلرژی ، ضد درد مفاصل ، به عنوان چاشنی معطر و تند می باشد .
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : پودر تازه و خشک شده بصورت دمنوش - ادویه - عصاره - قرص

پياز عنصل : *Urginea maritima*

- عنصل ، سيل دريائي از خانواده لاله
- موارد استعمال : گياهي است سمی - مصرف آن بايد با احتياط باشد . از عنصل سفيد استفاده دارويي براي قلب مي شود .

• طبع : گرم

• اشكال مورد استفاده : روغن ،

اندام دارویی مورد استفاده گیاهان زیر
اندام های هوایی هستند :

- بومادران
- آویشن
- گزنه
- علف چای
- گل ساعتی

Achillea mille : بو مادران folium

- بو مادران از خانواده کاسنی
- موارد استعمال : ضد التهاب ،
ضد اسپاسم و قاعده آور است
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : دمنوش
پودر - عصاره - عرق

آویشن : *mus vulgarisL*

- آویشن از خانواده نعنائیان
- موارد استعمال : ضد سرفه ، ضد قارچ و میکروب ، ضد عفونی کننده دهان و گلو ، چاشنی غذا
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : دمنوش ، عرق ، شربت

Foto: Anna-Lena Anderberg

گزنه : *Urtica dioica*L.

- گزنه از خانواده گزنه
- موارد استعمال: در بیماری‌های پروستات، ضد درد مفاصل، پایین آورنده قند خون، درمان ریزش مو استفاده می‌شود.
- طبع: گرم و خشک
- اشکال مورد استفاده: عرق - دمنوش، قرص، عصاره

علف چاي : *Hypericum perforatum*

- علف چاي ، گل راعي ، هوفاريقون ، هزار چشم از خانواده علف چاي

- موارد استعمال : ضد افسردگی ، بهبود ناراحتی های پوستی و ضد قرص هم استفاده می شود .

- طبع : گرم
- اشکال مورد

گل ساعتی : *Passiflora incarnata*

- گل ساعتی از خانواده گل ساعتی
- موارد استعمال : اثر آرام کننده اعصاب و ضد اسپاسم و خواب آور
- طبع : گرم
- اشکال مورد استفاده : قطره - قرص

مخلصه

Tanacetum compositae

www.negahmedia.ir®

بابونه گاوی، مخلصه / feverfew, feverfew shrysanthemum

خواص:

ضد میگرن، مبارزه با زهر مار، مداوای زخم و ضد سم.

نحوه مصرف: دم نوش، ماسک روی پیشانی

طبع: گرم و خشک

خواص:

ضد میگرن، مبارزه با زهر مار، مداوای زخم و ضد سم.

نحوه مصرف: دم نوش، ماسک روی پیشانی

طبع: گرم و خشک

کاسنی

Cichorium intybus compositae

خواص:

ضد باکتری، صفرا آور، ضد التهاب، ضد نفخ، مقوی قلب، ادرار آور، هضم کننده، شیر افزا، مسکن، کاهش دهنده قند خون و تقویت کننده معده

نحوه مصرف: عرق، جوشانده

طبع: سرد و تر

محصولات فرعي گياهان دارويي :

مانهاي ايران

- گز خوانسار (گز انگبين)
- گز علفي (طرفه)
- شير خشت
- ترنجبين
- شكر تيغال
- بيد خشت (بيد انگبين)
- شكر سرخ

مانهاي ايران Manna

- به تشریحات قندي گیاهان که در اثر فعالیت حشرات بر روی آنها حاصل می شود ، مان می گویند. ترکیب اصلی این مانها ، مواد قندي است که پس از ترشح بر روی ساقه گیاهان در مجاورت هوا خشک شده و به صورت قطره ای جمع می شود، که دارای اثرات درمانی متفاوت و متنوعی هستند سمی نبودن و بی زیانی آنها طی سالهای دراز در طب سنتی به اثبات رسیده است

گزخوانسار

دانه ریز شکری و سخت به رنگ سبز کمرنگ و طعم شیرین دارد که در اثر فعالیت حشره بسیار کوچک به نام

Psylla cymophila روی گون گز خوانسار

از خانواده نخودایجاد می شود، دارای فروکتوز است و برای مصرف بیماران دیابتی ، همچنین در تهیه شیرینی گ استفاده سنتی دارد .

گز علفي (طرفه) :

داراي ساكارز و گلوکز است و بصورت قطعات سفت و سخت به رنگ شيري مایل به سبز مشاهده مي شود در اثر فعاليت حشره بر روي درخت بلوط غرب ايران تشكيل مي شود. گز علفي يك ماده شيرين وملين مصرف سنتي دارد .

شیرخشت

- قطعات بی شکل یا کروی به رنگ سفید آردی بسیار شیرین و خنک است در اثر فعالیت حشره بر روی دو گونه شیرخشت و سیاه چوب از خانواده گلسرخ تولید می شود .
- 50 تا 80 درصد مانیتول دارد و به عنوان ملین ، تب برویک ماده خنکی را مصرف سنتی دارد
- طبع : سرد
- در درمان زردی نوزادان نیز استفاده می شود

ترنجبین

گلوله هاي ريز سفيد يا زرد رنگ يا کهي مایل به قهوه اي که طعم شیرین دارد در اثر فعالیت نوعي حشره برروي خارشتر بدست مي آید، از خانواده نخود هستند . ترنجبین حاوي مواد قندي مثل گلوکز و فروکتوز مي باشد و به عنوان ملین و تب برو طعم دهنده استفاده مي شود .

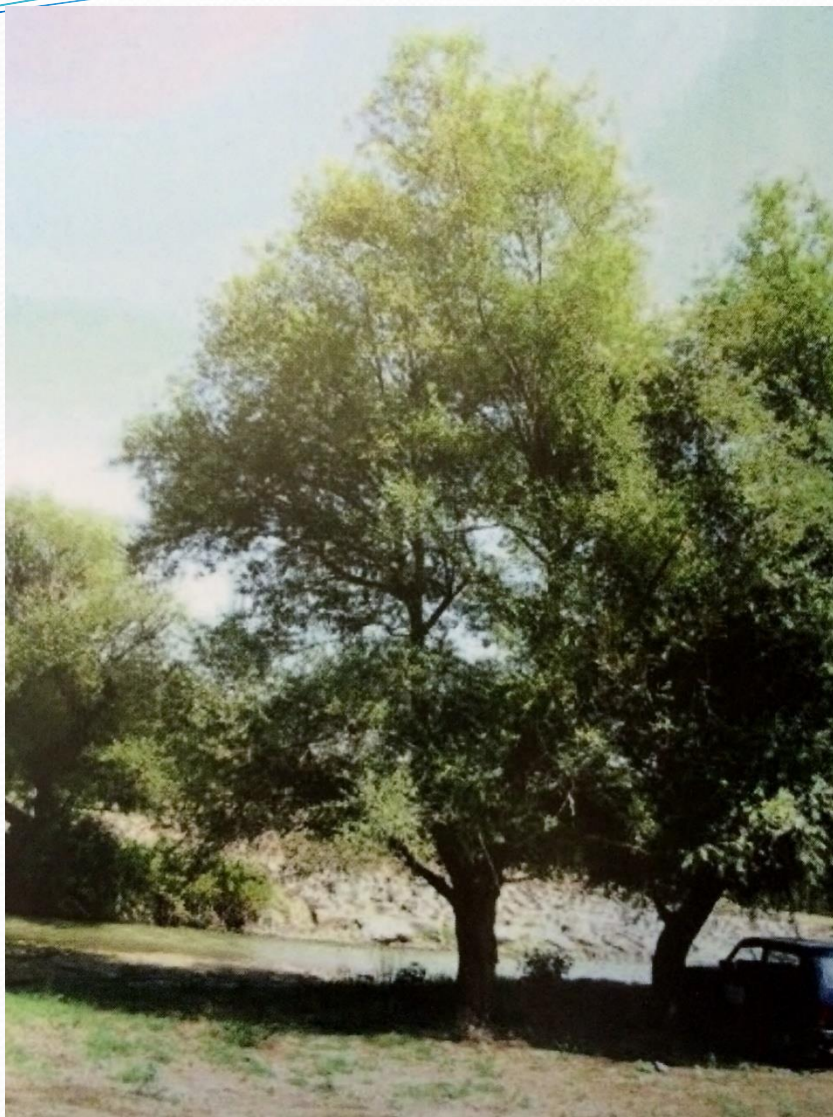

شکر تیغال

اجسامی پيله مانند و تخم مرغی شکل به اندازه يك فندق . سفید رنگ و سطح خارجی ناصاف و طعمی شیرین ولعاب دار است این اجسام حفره دارند و به وسیله حشره ای سیاه رنگ که بروی شکر تیغال از خانواده کاسنی فعالیت می کنند به وجود می آیند. شکر تیغال حاوی 24 درصد قند ترهالوز است و به عنوان لینت بخش و برطرف کننده سرفه و پایین آورنده تب مصرف سنتی دارد .

بید خشت

قطعات بدون شکل به رنگ سفید یا شیری تا زرد با طعم شیرین که در اثر فعالیت حشره ای بر روی درخت بید بوجود می آید . حاوی قند گلوکز است به عنوان ماده ای خنک بر طرف کننده تب و ملین استفاده می شود .

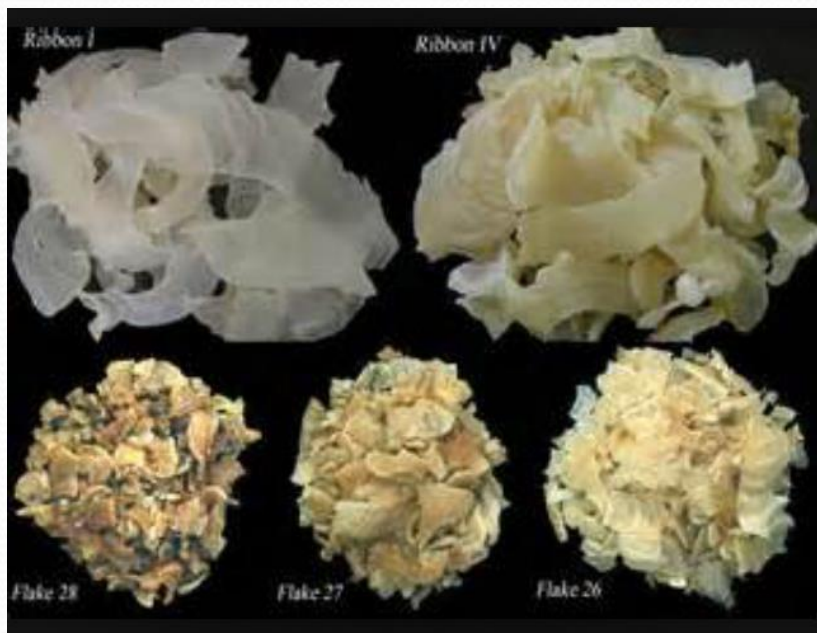
شکر سرخ :

- قطعاتی است که از به هم پیوستن ذرات بلوری شکر به رنگ قرمز یا توده قهوه ای مایل به قرمز با طعم بسیار شیرین زننده که در اثر شکستن ساقه های نیشکر از خانواده گندم حاصل می شود دارای 70 درصد قند ساکارز است و به عنوان ماده ملین و طعم دهنده استفاده می شود.

صمغ ها Gumma

صمغ ها ترشحات هیدروکلوئیدی گیاهان هستند .

کتیرا

که از گون حاصل می شود حدود 90 درصد کتیرای دنیا را کشور ایران تامین می کند دارای ترکیبات پلی ساکاریدی است که تنها مقداری از آنها در آب محلول هستند ممکن است به فرآورده های کاهش دهنده وزن بدن یا ضد یبوست اضافه شود . به عنوان نرم کننده و تسکین دهنده استفاده می شود و در صنایع بهداشتی ، آرایشی و دارویی به عنوان امولسیون کننده و به هم چسباننده می شود .

صمغ عربي :

- قطعات سفیدرنگ مایل به زرد و قهوه ای، بی شکل، بدون بو با طعم نسبتاً شیرین که در آب ایجاد محلول کلوئیدی می کند. از درخت آکاسیا از خانواده ابریشم بدست می آید ماده اصلی صمغ عربي آرا بین است ماده ای است امولسیون کننده که به عنوان نرم کننده مانند موسیلاژ به کار می برند . صمغ عربي در ترکیب قرصها و گرانولها کاربرد دارد از این صمغ به عنوان بر طرف کننده ناراحتی های گرانولها کاربرد دارد از این صمغ به عنوان بر طرف کننده ناراحتی های گوارشی کاربرد دارد. در صنایع نقاشی کاربرد فراوان دارد.

رزینها و ترکیبات رزین دار Resina

رزینها بیشتر در لاتکسهای ترپنوئیدی تشکیل شده اند و همراه با اسانسها و گلها یافت می شوند .

آنقوزه : Resina Assa foetidae

- آنقوزه ، اولئوگم رزینی است تراوش شده از ریزوم و ریشه گیاه *Ferula assa-foetida* از خانواده چتریان
- آنقوزه دو نوع تلخ و شیرین دارد شیرابه قهوه ای رنگ به شکل توده ای نیمه جامد و به رنگ قرمز مایل به قهوه ای است که در اثر خشک شدن سخت می شود دارای بوی قوی شبیه سیرو طعم تلخ و زننده دارد.
- از آن به عنوان ضد اسپاسم ، باد شکن ، خلط آور و ضد انگل استفاده دارویی دارد.

کندر ، کندور ، لبان : Olibanum

- يك اولئوگم رزين است . کندر پس از ايجاد شکاف از گونه هاي مختلف کندر بوجود مي آيد دانه هاي كوچك کم و بيش اشكي شکل به رنگ سفيد، زرد مايل به قهوه اي وجود دارد داراي طعمي معطر اما تلخ است . بصورت موضعي ضد التهاب - و به عنوان معطر کننده صنايع آرايشي و بهداشتي کاربرد دارد .
- همراه با اسفند به عنوان ضد عفوني کننده قوي سوزاننده مي شود و براي تقويت حافظه و درمان آلزایمر استفاده مي شود .

گالها Gallae

گالها از فعالیت حشرات بر روی گیاهان مانند
Quercus, Rhus حاصل می شوند و حاوی ترکیبات ثانویه
هستند.

مازو

- نوعي گال کروي قرمز رنگ يا قهوه اي تيره که در يك قسمت آن زائده اي مشاهده مي شود که محل اتصال آن به گياه مولد است. سطح رويي اين گال صاف و اغلب داراي يك سوراخ است. و قسمت داخلي آن زرد رنگ و اسفنجي است. مزه اي بسيار گس و تلخ دارد و در اثر فعاليت حشره *cunips tinctoria* Hartig بوجود مي آيد يك محصول فرعي از درخت بلوط است. 50 تا 70 درصد اسيد تانيک دارد بند آورنده خون و ضد اسهال است و در صنعت دباغي مصرف سنتي دارد در درمان زخم بستر هم استفاده مي شود.
- گال چيني برروي درختان گياهان *Rhus spp.* حاصل مي شود.